

Umesto uvodne reči

O Svojima kroz pogled Drugog

Muharem Bazdulj

U Travniku, gradu u kojem sam rođen i odrastao, odnosno u kojem sam sticao prva znanja o svijetu i o ljudima, historijski i arhitektonski spomenici, nazivi pojedinih ulica, kao i narodska imena za neke zgrade i toponime, čuvaju uspomenu na veliko jevrejsko prisustvo u ovom gradu, odnosno na drugu najveću i najstariju jevrejsku opštinu u Bosni i Hercegovini, odmah nakon sarajevske. Nažalost, ustaški genocid i holokaust u periodu između 1941. i 1945. godine, praktično su uništili ovu zajednicu, koja je u samom gradu, za svojih vrhunaca dosegala i do četvrtine stanovništva, mada je i u mom djetinjstvu među školskim drugovima i komšijama još uvijek bilo ljudi karakterističnih sefardskih prezimena.

U sredini u kojoj su čak i ljudi koje ne dolaze iz muslimanskih porodica, u svakodnevnom govoru koristili mnogobrojne turcizme, riječ „džehenam“ sam znao otkad znam za sebe. U svakodnevnom vokabularu označavala je posebnu vrstu neprijatnih iskustava: od velike vrućine do nekog izrazito teškog dana sa brojnim lošim i nesrećnim događajima. U nekom trenutku, još uvijek, u ranom djetinjstvu sam shvatio, odnosno neko mi je rekao, da je riječ o muslimanskom, izvorno arapskom, izrazu za pakao.

Nekoliko godina kasnije, kad sam već nepovratno navučen na knjige, možda u nekoj Singerovoj priči u prevodu Eugena Verbera nailazim na riječ „gehena“ uz prigodnu fusnotu i shvatam, kao kad pročitaš neki dobar stih, da nema nikakve šanse da „gehena“ i „džehenem“ ne dolaze iz istog jezičkog bunara. Sva kasnija lektira o jevrejsko-muslimanskim odnosima, o sličnostima i razlikama običaja i zabrana, o istoriji, semitskim jezicima i ko zna čemu sve ne, za mene lično su se ispostavljali kao nadopuna onog prvog dječijeg osjećanja da su Jevreji i muslimani dvije grane istog stabla.

U godinama i decenijama koje su dolazile, čitao sam gomilu književnosti i publicistike koja se bavila različitim aspektima muslimansko-jevrejskih relacija. U nekim knjigama to je bila jedna od glavnih tema, u nekim sasvim sporedna, ali se kao talog

sve te lektire stvorilo određeno znanje o toj temi, ne stručno u pravom smislu, ali znanje prosvijećenog laika da tako kažem. Čitanje knjige „Poslanik Muhamed i Jevreji“ Arona Albaharija vratilo me mojim djetinjim otkrićima nudeći mi zaokružen i impresivno eruditan pogled na jednu temu koja me i lično zanima te za koju mislim da je u savremenom svijetu izuzetno važna.

U stilu istovremeno neobično pitkom i stvarnim znanjem „potkovanom“ Albahari najprije iscertava osnovni historijsko-geografski kontekst priče o predislamskoj Arabiji. Zatim govori o pojavi Poslanika Muhameda i njegovim odnosima sa lokalnim Jevrejima. Riječ je o tematici koja onima koji nešto bolje poznaju ranu historiju islama nije nova, no Albahari uspjeva, u maniru sličnom onom najboljih autora naučnopopularne literature, da te događaje sumira i ispriповjeda na način zanimljiv i onima koji o toj faktografiji imaju dubinsko znanje, kao i onima koji će iz knjige o tome nešto tek naučiti. U tom smislu, njena potencijalna publika je zaista široka; ovo nije stručna knjiga, ali s druge strane, ni stručnjacima neće biti dosadna. Aron Albahari zna da priča, odnosno da organizuje naraciju. Za ovakvu vrstu knjiga to je ključni talenat. Kao što većina historijskih knjiga namijenjenih širokoj publici nije bazirana na arhivskom istraživanju i podastiranju novih otkrića, nego na literarnom daru i sposobnosti da se ogromni materijal selektuje i vješto kompilira, tako je i autor manje nadaren od Albaharija mogao da izabere istu ovu temu, ali bi imao strašno veliki problem da se izbori s njom, što zbog opširnosti, što zbog kompleksnosti. Albahari se, međutim, s njom nosi trijumfalno.

Izuzetno je zanimljiv, pregledan i sadržajan dio knjige u kojem je analizirao prisustvo Jevreja u Kur'anu. Posebno nadahnuto Albahari piše o čuvenom Muhammedovom „noćnom putovanju“ koje je i jedan od temelja za važnost Jerusalima u islamu, što je, naravno, jedan od historijski i političkih ključnih lajtmotiva jevrejsko-muslimanskih sukoba. Kod Albaharija je važno da se on ne postavlja „navijački“ i jedna od vrijednosti njegove knjige leži u tom „sine ira et studio“ pristupu.

Pred kraj knjige su i biografsko-esejističke skice o važnim figurama i jevrejske i muslimanske historije. One su dobar primjer nečega što se u knjizi primijeti, naravno, i ranije: književnog dara Arona Albaharija. Uz pismenost, upućenost i akribiju, to je još jedan sastojak koji ovu prozu čini toliko privlačnom. U ovom dijelu knjige, neke od najzanimljivijih stanica tiču se Isusa Hrista odnosno Ise (po islamu) ili Jošue (po judaizmu). Tu je i izuzetno zanimljiva komparativna analiza mjesta i uloge anđela u jevrejskoj vjeri i islamu.

Završni dio knjige, pod naslovom „Međusobne prožetosti i suprotnosti judaizma i islama“ nameće se kao svojevrsan zaključak. Citirajući na ovom mjestu palestinskog mislioca Sarija Nuseibija kad kaže: „U Jerusalimu ne postoji mesto koje samo jedna strana može nazvati svetim, a isto važi i za grobove u Hebronu (Makpeli, grobnici praotaca i pramajki jevrejskog naroda: Abrahama, Jakova i Isaka, Sare, Rebeke i

Lee, a koja je pretvorena u džamiju, o.a.)”, Albahari i izborom ovog konkretnog citata i autora koga citira kao i svojim prapatnim objašnjenjem demonstrira poziciju iz koje nastupa.

Pri kraju knjige je još jedan detalj koji me vratio u djetinjstvo. Travnik je grad u kojem u samom centru grada, praktično na samoj glavnoj ulici, postoje grobovi istaknutih figura iz otomanskog perioda: od vezirskih turbeta do mezara drugih davnih uglednika. Na malom sačuvanom groblju pored Lukačke džamije, koja je zapravo zadužbina supruge u srpskoj i beogradskoj istoriji dobro poznatog vezira Marašli Ali-paše, najvidljiviji, najočuvaniji i najdominantniji nadgrobnik na sebi ima veliku karakterističnu Davidovu zvijezdu. U nekoj diskusiji s gimnazijskim profesorom istorije, jedan drug je tvrdio da je to dokaz da je to grob nekog Jevrejina, a profesor je objasnio da se isti simbol koristi i u muslimanskoj ornamentici kao „Sulejmanov muhur“ (odnosno pečat). O mjestu ovog simbola u islamskoj istoriji, piše u svojoj knjizi i Aron Albahari.

Najposlijetku, što, naravno, ne znači da je manje važno, knjiga je metodološki uzorno napisana sa pozivanjem na izvore koji čitaocu koji ima namjeru da dalje proučava ovu temu nudi itinerer za to intelektualno putovanje. Takođe, izbor ilustracija kojima je knjiga obogaćena stvara sjajnu vizuelnu pozadinu ove uzbudljive i značajne priče. Fotografije, minijature, tabele i reprodukcije umjetničkih slika čine iskustvo čitanja ove knjige još sugestivnijim.

U današnjem Beogradu, na jednoj od ključnih istorijskih raskrsnica istoka i zapada, u gradu koji je takođe obilježen i jevrejskim i muslimanskim prisustvom, gdje se na Dorćolu sjedišta jevrejske i muslimanske zajednice praktično dodiruju, ova knjiga nije samo prvorazredni kulturni događaj, nego i primjer pravog ekumenizma odnosno pokušaja razumijevanja vlastite zajednice kroz iskustvo Drugog. Važno je što se pojavila, a ja sam i lično počastvovan što mogu na ovaj način, otvorenih očiju i otvorenog srca, pozvati čitaoca da je pročita. Uloženo vrijeme i pažnja će se više nego isplatiti.

U Beogradu, avgusta mjeseca 2020.